

Vervolg verkenning financiering meerwerk door wolfwerende maatregelen.

TA concept 5/9/2023

Deze verkenning vloeit voort uit de tijdens de BACVP (IPO) van 13 april 2023 vastgestelde nader uit te werken onderwerpen tbv het nieuwe interprovinciale wolvenplan:

8. Uitkomsten verkenning van ‘wolf inclusieve pakketten’ in het licht van vergoedingen voor arbeid en indirecte kosten. In samenwerking met de sector worden de mogelijkheden verkend van gesubsidieerde beheerpakketten waarmee ook op lange termijn aan veehouders een bijdrage kan worden geleverd aan de inzet en onderhoud van preventieve maatregelen.

Het gaat dan dus niet over primaire aanschaf van materialen waarvoor vaak al een aparte subsidieregeling bestaat. Opgemerkt moet worden dat over het onderwerp in individuele provincies ook al verkenningen zijn gedaan, tot op heden zonder concreet resultaat.

Overwegende dat:

- Eerst bepaald moet worden om hoeveel extra arbeid het gaat en vervolgens welke bedragen daar bij horen;
- Eerst bepaald moet worden wat onder de overige indirecte kosten valt en vervolgens welke bedragen daar bij horen;
- Het vooral zinvol is om dit uit te werken als er vooraf bereidheid is om hiervoor vanuit de overheid (Rijk of provincies) geld beschikbaar te stellen en dat duidelijk is uit welke budgetten dit gebeurt;
- Dat een onderscheid gemaakt zou kunnen worden naar een beheervergoeding binnen de reguliere natuur en in het agrarisch landelijk gebied;
- Dat binnen het reguliere natuurbeheer het Subsiestelsel Natuur en Landschap een bestaand instrument is;
- Dat binnen het agrarisch landelijk gebied het Europese gemeenschappelijk landbouwbeleid in Nederland vertaald naar een Nationaal strategisch programma en het Agrarisch natuurbeheer daarbinnen een bestaand instrument is;
- Het ondanks eerdere pogingen niet is gelukt om de kosten objectief te kwantificeren of bereidheid te vinden bij partijen om hiervoor geld vrij te maken.

Voorgestelde uitwerking op hoofdlijnen:

1. Uitwerken factor arbeid.
2. Uitwerken overige indirecte kosten.
3. Bepalen van het financieringskader.

1. Uitwerken factor arbeid

De factor arbeid is aan de orde tijdens het nemen van de wolfwerende maatregelen en daarna terugkerend om onderhoud te plegen aan het raster. Het al dan niet vergoeden van arbeid tijdens de aanschaf en aanleg van vaste rasters is nu niet aan de orde. Ook gaan we hier nu niet in op de eventuele inzet van kuddebeschermingshonden aangezien deze nu geen standaard onderdeel zijn van de oplossing.

Niet ter discussie staat dat goede wolfwerende maatregelen meer aandacht en dus meer arbeid vergen dan reguliere rasters. Het gaat er niet alleen om, om de dieren binnen te houden maar vooral ook om de wolf buiten te houden. Het behoud van de juiste elektrische spanning op het raster is cruciaal en extra controles op ondergravingen, opgevallen takken of regelmatige controle op doorgangen of omgewaaide netten is aan de orde. Voor alle rasters geldt dat begroeiing in de netten of draden moet worden voorkomen door deze begroeiing regelmatig kort te houden. Tenslotte geldt specifiek voor de hogere flexinetten dat het uitlopen of weer opbergen ervan een fysiek zwaardere belasting vergt van de dierhouder. Naast meer werk moet ook rekening worden gehouden met het uitputtende karakter ervan zodat het werk vaker een extra persoon vergt.

Innoveren en investeren in hulpmiddelen kan helpen om de extra tijdsbesteding te beperken. Een voorbeeld daarvan is de autowinder waarmee meerdere draden tegelijk getrokken kunnen worden. Deze vergt echter wel een flinke investering welke niet voor iedereen haalbaar is.

Om het extra werk goed te kunnen berekenen is gedegen praktijkonderzoek nodig wat op de korte termijn wellicht lastig is uit te voeren. Er zijn wel al aanknopingspunten te vinden. Zo is door de wolvencommissie in Gelderland een pilot gedaan om een eerste indruk te krijgen. [Test arbeid en tijd wolfwerende netten door herders - YouTube](#)

TESTCASE UITZETTEN VAK 9 NETTEN		
	REGULIER FLEXINET	WOLFWEREND FLEXINET
DOEL	binnenhouden schapen	buitenhouden wolf
HOOGTE	90 cm	120 cm
GEWICHT	5,9 kilo	7,6 kilo (28% zwaardere)
STROOM	min. 1,5 kV	min. 4,5 kV
VOORMAAIEN IVM AANSLUITING	niet	noodzakelijk
TUSSENPAALTJES PLAATSEN ONGELIJKE STUKKEN	niet	noodzakelijk
OPSPANNEN TUSSEN ZWAARDERE HOEKPALEN	niet	noodzakelijk
TIJD PLAATSEN	00:45 uur	2:45 uur (ruim 3,5x langer)
TIJD WEGHALEN	00:25 uur	1:05 uur (ruim 2,5 x langer)

In opdracht van
GERIEDSCOMMISSIE
Preventie
Wolvenschade
Gelderland

met medewerking van
VGSN

Ook in Drenthe wordt momenteel ervaring opgedaan met loonwerk voor wolfwerende rasters. De uitkomsten daarvan kunnen worden verwerkt.

De wolvencommissie Drenthe heeft een onderzoeksvoorstel ingediend bij BIJ12. Aangezien niet verwacht wordt dat dit snel zal worden opgepakt hebben de Drentse schaapskuddes en SBB op 1 september 2023 besloten om te starten met een registratie van de extra arbeid i.v.m. schadepreventie. De registratie is eerst experimenteel. Na het opdoen van enige ervaring zal een

gezamenlijke standaard worden afgesproken. Het doel is dat er een onderbouwd voorstel komt voor een extra beheervergoeding. Dit betreft alleen de gescheperde schaapskuddes in natuurgebieden die zijn aangesloten bij de Stichting tot behoud van de Drentse Schaapskudden.

Verder kan worden uitgewerkt hoe hier in het buitenland mee wordt omgegaan (verschillend). Zo zou in Zweden¹ een vergoeding mogelijk zijn van jaarlijks 50 cent per strekkende meter om wolfwerende rasters vrij te houden van begroeiing.

2. Uitwerken overige indirecte kosten

Onder overige indirecte kosten verstaan we hier terugkerende indirecte kosten. Bijvoorbeeld eenmalige legeskosten² bij aanleg van een raster vallen hier niet onder. Ook valt het verlies van materialen door vernieling of diefstal hier niet onder. Wat dan wel:

- Vervanging door slijtage aan verplaatsbare rasters;
- Vervanging door slijtage aan beweegbare doorgangen in vaste rasters;
- Materiaalkosten klein onderhoud aan bestaande rasters;
- Vervanging door slijtage aan hulpmiddelen zoals het schrikdraadapparaat maar vooral accu's;
- Kosten verzekering indien sprake is van verhoogde premie wegens duurdere spullen;
- Materiaalkosten en/of brandstofkosten wegens vaker vrijhouden rasters;
- .....

Vergoeding in verband met vervanging is niet nodig als na bijvoorbeeld 3 jaar de dierhouder opnieuw subsidie kan aanvragen voor aanschaf van een verplaatsbaar raster. Tegen die tijd zijn intensief gebruikte verplaatsbare rasters veelal ook aan vervanging toe. In Gelderland is dat ambtelijk in gang gezet en hierover zal najaar 2023 definitief worden beslist.

3. Bepalen van het financieringskader

Binnen natuurgebieden via SNL.

Beheervergoedingen en eventuele toeslagen worden uitgekeerd aan gecertificeerde beheerders die eigenaar of erfpachter zijn. Dat betekent dat de dierhouder die binnen natuurgebieden op contractbasis (pacht of anderszins) kwetsbare dieren inzet voor begrazing afhankelijk is van contractafspraken met de eigenaar.

Begrazing vindt plaats binnen verschillende beheertypen, van droge heide tot kruiden- en faunarijk grasland (N12.02). De beheervergoedingen zijn gebaseerd op berekeningen van de standaardkostprijzen waarbij rekening is gehouden met kosten en opbrengsten. Het ligt niet voor de hand die beheervergoedingen te herzien aangezien er eenvoudiger via het spoor van toeslagen kan worden gewerkt. De SNL methodiek maakt toeslagen mogelijk, zo is er een toeslag voor voorzieningen, een vaartoeslag of een toeslag voor gescheperde kuddes mogelijk.

Als het gaat om wolfwerende maatregelen voor gescheperde kuddes binnen natuurgebieden dan kunnen provincies die toeslag aanpassen (verhogen). Dit vergt dan wel afstemming in IPO verband ivm harmonisatie van tarieven. De bijdrage volgens het openstellingsbesluit 2023 bedraagt in Gelderland € 5.1.1.c per hectare en we betalen voor 3.769 hectare. Landelijk wordt in beheerjaar 2023 € 5.1.1.c of € 5.1.1.c per hectare gehanteerd, afhankelijk van het soort terrein dat begraasd moet worden. De landelijke bedragen zijn gebaseerd op 84% van de berekende standaardkostprijzen.

---

¹ Mededeling per mail 19/4/2021 Van Malsen aan wolvencommissie Gelderland

² Sommige gemeenten rekenen legeskosten voor een aanvraag omgevingsvergunning bouwactiviteiten bij rasters hoger dan 1 meter.

De focus zal dan inhoudelijk liggen op meerkosten voor de nachtkraal of meerkosten voor het scheperen overdag, al dan niet met kuddebeschermingshonden. Daarmee is niet voorzien in aanpassingen van wolfwerende maatregelen voor natuurbegrazers zoals halfwilde runderen of paarden. Extra rasters kunnen daar gewenst zijn maar ook aanpassingen aan de kudde om deze minder kwetsbaar te maken. De inzichten daaromtrent moeten zich nog ontwikkelen en dan nog zal het naar verwachting zodanig maatwerk vragen dat een gestandaardiseerde uitwerking nu nog niet aan de orde is.

In agrarisch gebied via Anlb?:

Wat er aan vooraf ging

In 2019 stuurde de Europese Commissie een brief³ aan alle nationale ministers van milieu en landbouw over de situatie met betrekking tot de wolf in Europa. In deze brief werd ingegaan op preventieve maatregelen en op de mogelijkheden die de Europese commissie biedt in het staatssteunkader en in de Europese fondsen en worden lidstaten aangemoedigd om hier gebruik van te maken.

In 2021 bracht het EU platform on coexistence between people and large carnivores⁴ een advies⁵ uit over roofdieradaptatie versus het Europese gemeenschappelijke landbouwbeleid (GLB zoals in Nederland vertaald naar een Nationaal Strategisch Plan (NSP)). Volgens het platform is binnen het GLB financiering van maatregelen mogelijk zowel binnen pijler 1 (ecodiensten) als binnen pijler 2 (plattelandontwikkeling, in Nederland Agrarisch natuur en landschapsbeheer (Anlb)).

In maart 2021 concludeert een beleidsambtenaar van LNV als volgt:

Artikel 6⁶ formuleert een aantal specifieke doelen van het GLB. het eerste daarvan is '(a) een leefbaar landbouwincome en veerkracht in de hele Unie ondersteunen om de voedselzekerheid te verbeteren'. Onder die vlag mag je ook risicobeheersmaatregelen nemen die risico's voor het inkomen terugdringen. Artikel 68 bepaalt dat er uit het zogenaamde plattelandontwikkelingsfonds (EAFRD of in het Nederlands ELFPO, dat is pijler 2) steun mag worden gegeven aan investeringen die een van de specifieke doelen tot doel hebben.

In mijn vorige email heb ik al aangegeven dat in de voorlopige uitwerking van onderdelen van het NSP risicobeheer (ook in de zin van preventie tegen risico's) als behoefte is geïdentificeerd en dat het heel goed mogelijk is om de interventie investeringen steun te geven aan preventieve maatregelen. Bedenk overigens dat steun onder het ELFPO gefinancierd moet worden (zie artikel 85 van genoemde verordening). Van elke 5.11c euro steun aan een boer komt dan, in het geval van NL, 5.11c euro uit EU-middelen en 5.11c euro uit nationale middelen (en dat kunnen ook provinciale middelen zijn).

De formele teksten staan steun voor wolfwerende maatregelen uit het NSP dus niet in de weg. Vraag is echter of de NL autoriteiten het NSP ook echt daarvoor willen inzetten.

Dat was in reactie op het standpunt van een beleidsambtenaar IPO die het niet zag zitten hier GLB gelden voor te bestemmen (volledige mailwisseling is beschikbaar):

Hoort dit niet "gewoon" een onderdeel te zijn van de faunaschaderegeling, zoals we die ook hebben voor ganzen en wilde zwijnen enz ?

---

³ [POLITICO - SCAN-20190219165149](#)

⁴ [Guidelines for Population Level Management Plans for Large Carnivores - Environment - European Commission \(archive-it.org\)](#)

⁵ [EU Platform CAP and large carnivores July21.pdf \(archive-it.org\)](#)

⁶ [pdf \(europa.eu\)](#)

Het GLB is geen logische regeling hiervoor. Ik zou ook niet kunnen bedenken onder welke interventie dit terecht zou moeten komen. Het draagt ook niet bij,^{5.2.1} doelen van het GLB.

De oplossing zou kunnen liggen in een aanpassing van de faunaschaderegeling. De financiering komt voor zover ik weet nu vanuit Rijk en Provincies. Daar zou dan hiervoor ook de financiering vandaan moeten komen.

De BACVP van 1 april 2021 stond in het teken van het GLB. Gedeputeerde Drenth (Gelderland) “vraagt voor de mogelijkheid van een flexibele inzet van ANLb-middelen in de gebieden, en noemt als voorbeeld maatregelen voor wolven”. Dit heeft verder geen nadere uitwerking of opvolging gekregen.

2023:

In het vigerend Interprovinciaal wolvenplan hebben de provincies geen duidelijk gezamenlijk standpunt ingenomen over het subsidiëren van wolfwerende maatregelen bij veehouders. Ook in voorbereiding van de voorgenomen evaluatie en herziening van het wolvenplan bleek dat het geen uitgemaakte zaak is dat de provincies in dat verband hierover een gezamenlijk standpunt gaan bereiken en in hoeverre ook arbeidskosten subsidiabel worden. Dit neemt niet weg dat het aangewezen is om maximaal gebruik te maken van Europese cofinancieringsmogelijkheden wanneer de provincies besluiten om schadepreventie te gaan ondersteunen. Dit gezien de omvang van de investeringen en het ontbreken van dekking hiervoor in de gedecentraliseerde natuurmiddelen. Het GLB kan een kader bieden voor Europese cofinanciering. Bij de ontwikkeling van het NSP is echter geen rekening gehouden met deze beleidswens. De oorzaak hiervoor is drieledig: de wens is te laat onder de aandacht van de opstellers gekomen en niet naar boven gekomen in verschillende analyses over doelen en inzet van het GLB, de opstellers gingen er van uit het GLB niet het geschikte instrument zou zijn, en de AAC-VP adviseerde de bestuurders om geen reserveringen vast te leggen omdat dit een brede afweging belemmert.

Gelet op het advies van de Europese Commissie en de aard van de maatregelen, lijken wolfwerende maatregelen het best aan te sluiten bij het ANLb en bij niet-productieve investeringen. Hiervoor is dan echter wel nationale cofinanciering nodig. Zoals gezegd is het nog geenszins zeker dat de provincies bereid zijn om die te leveren. Daarnaast speelt dat er op dit moment al te weinig geld is voor alle beleidsambities in het GLB en inzet van middelen uit het ELFPPO voor de wolf dus ten koste gaat van andere ambities in het ANLb.

Er is uiteindelijk geen expliciet haakje gekomen in het NSP, maar volgens IPO en LNV bood het NSP al voldoende houvast om een wolvenregeling binnen het agrarisch natuurbeheer open te stellen (met cofinanciering uit het GLB). Dat pakket is binnen het ANLb vervolgens nooit opgesteld, onder meer omdat vanuit de sector het signaal kwam dat het weinig op zou lossen omdat schapenhouders vaak schapen houden op andermans grond (nabeweiding van percelen van melkveehouders), en dus zelf niet in aanmerking komen voor ANLb. Eigendom of erfpacht zijn bij agrarisch natuurbeheer echter geen vereiste, je moet agrarisch ondernemer zijn en het collectief doet alleen zaken met een grondgebruiker die continuïteit kan waarborgen. Een schapenhouder met een reguliere pachtovereenkomst valt dus niet per definitie af, wel als deze alleen tijdelijk mag inscharen. In dat geval zou een vergoeding via de reguliere grondgebruiker kunnen lopen. Met andere woorden, waar een wil is, is een weg.

Nieuwe kans binnen het Transitiefonds voor de landbouw?

De schapenhouderij praatte uiteraard mee aan de tafels voor een landbouwakkoord dat de eindstreep niet heeft gehaald. De inbreng is inmiddels openbaar⁷ en inzet was: Het instellen van een Transitiefonds waaruit de extra investeringen uit het Landbouwakkoord en Dierwaardige Veehouderij worden vergoed zorgt ervoor dat de doelen uit het Landbouwakkoord en Dierwaardige Veehouderij worden behaald. Overigens blijkt uit het voorafgaande document met het beeld op 2040 dat vooral wordt ingezet op beheer van wolven en bevat het geen nader uitwerking van extra kosten vanwege de wolf. LNV wilde daar niet in meegaan. Het is nu aan het (nieuwe) kabinet om hierover te beslissen.

Tenslotte: Over het onderwerp zijn schriftelijke Kamervragen gesteld die nog niet zijn beantwoord maar waarvan deze beantwoording door de Minister moet worden gevolgd. Het gaat over vragen van het lid Akerboom (PvdD) aan de Minister voor Natuur en Stikstof over het niet gebruiken van Europese fondsen omtrent roofdieren (ingezonden 11 juli 2023). Kenmerk: 2023Z13593

---

⁷ [Inbreng sectortafel multifunctionele landbouw, korte ketens en kleine sectoren \(fase 2\) | Publicatie | Landbouwakkoord](#)